

UDK 811.163.42'366.545(091)
811.161.1'366.545(091)
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 17. IX. 2025.
Prihvaćen za tisak 26. XI. 2025.
<https://doi.org/10.31724/rihjj.51.2.6>

Lidija Milković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
<https://orcid.org/0000-0001-8997-5629>
lmilkovi@m.ffzg.hr

RAZLIČITO OZNAČAVANJE DATIVA SMJERA U STARORUSKOME JEZIKU I U RAZLIČITIM RAZDOBLJIMA HRVATSKOGA JEZIKA

U radu se istražuje utjecaj značenjskih obilježja imenica te tvorbenih i značenjskih obilježja glagola na različito označavanje dativa smjera u staroruskome jeziku te u hrvatskome jeziku različitih razdoblja. Analiza utjecaja tih dvaju čimbenika provedena je na materijalu iz pet različitih korpusa koji predstavljaju različita jezična i vremenska razdoblja (staroruski, starohrvatski, hrvatski jezik 16. i 19. stoljeća te suvremeni hrvatski jezik). U korpusnim uzrocima anotirani su prijedložni i besprijedložni dativni ostvaraji uz pet istih glagola **jъti*, **dojъti*, **pojъti*, **prijъti* i **pristopiti*. Zaključci o utjecaju pojedinoga čimbenika na različito označavanje dativa u razmotrenim jezičnim razdobljima temelje se na omjerima upotrebe besprijedložnoga dativa smjera te usporedbama njihove statističke značajnosti. U istraživanju se pokazalo da značenjska i tvorbeni obilježja glagola utječu na različito označavanje dativa u suvremenome hrvatskom jeziku. S druge strane, značenjska obilježja imenica utječu na različito označavanje dativa u staroruskome jeziku te u svim proučenim razdobljima hrvatskoga jezika. Na temelju dobivenih rezultata u radu je ocrтана dijakronijska mijena različitoga označavanja dativa u slavenskim jezicima s posebnim osvrtom na hrvatski jezik.

1. Uvod

Suvremeni hrv.¹ jezik, zajedno sa suvremenim bos., srp., crn. i djelomično mak. jezikom te starijim slavenskim jezicima (hrvosl., stčeš., stpolj., strus. i stsl.), ističe se među ostalim suvremenim slavenskim jezicima (češ., polj., slč., ukr., brus., rus., sln.) time što se značenje smjera uz glagole kretanja označava i prijedložnim (prijedlogom **kv(n)*² s dativom) i besprijedložnim dativom (Brodowska 1955, Pravdin 1956, Gebauer 2007, Reinhart 2014, Šarić 1999, von Waldenfels 2017). U većini drugih suvremenih slavenskih jezika značenje smjera označava se prijedložnim dativom ili drugim prijedložnim skupinama (ibid.). Pri tome, upotreba prijedložnoga i besprijedložnoga dativa u suvremenome hrv., srp., bos. i crn. jeziku ne predstavlja nasljeđe starijih jezičnih razdoblja nego je novijega postanka (Šarić 1999, Rišner 2003, Palić 2010). U dosadašnjim su istraživanjima (Karskij 1929, Brodowska 1955, Lomtev 1956, Pravdin 1956, Ivić 1958, Menac 1989, Šarić 1999, Rišner 2003, Gebauer 2007, Palić 2010, Reinhart 2014) istaknuta dva osnovna čimbenika koja utječu na upotrebu (bes)prijedložnoga dativa uz glagole kretanja: 1) značenjska i tvorbena obilježja glagola, 2) značenjska obilježja imenice. Slično tako, u tipološkim istraživanjima (Moravcsik 1978, Aissen 2003, Kittilä 2008, Witzlack-Makarevich i Seržant 2018, Haspelmath 2019) opaženo je da gramatička, značenjska i pragmatička obilježja uvjetuju označavanje sudionika situacije jednim od konkurentnih gramatičkih obilježivača. Ta je pojava poznata pod terminom *različito označavanje argumenata* (eng. *differential argument marking* ili DAM) (Witzlack-Makarevich i Seržant 2018). Budući da se čimbenici koji utječu na besprijedložni ili prijedložni dativni ostvaraj uvelike podudaraju s čimbenicima zaslužnima za različito označavanje argumenata, u ovome radu upotrebu prijedložnoga ili besprijedložnoga dativa uz glagole kretanja nazivamo *različito označavanje dativa smjera*³. Temeljni je cilj ovoga

¹ U ovome su radu korištene sljedeće kratice jezika: brus. – bjeloruski, bos. – bosanski, crn. – crnogorski, češ. – češki, hrv. – hrvatski, hrvosl. – hrvatski crkvenoslavenski, mak. – makedonski, polj. – poljski, rus. – ruski, slč. – slovački, sln. – slovenski, srp. – srpski, stčeš. – staročeški, sthrv. – starohrvatski, stpolj. – staropoljski, strus. – staroruski, stsl. – staroslavenski, ukr. – ukrajinski.

² Svi se praslavenski oblici u radu bilježe prema ERHJ-u. Kada se oblik odnosi na više slavenskih jezika, koristi se praslavenski oblik, a ako se odnosi samo na jedan određeni jezik, bilježi se oblik svojstven upravo tomu jeziku.

³ Neki istraživači razlikuju inkluzivni i ekskluzivni dativ (Jakubinskij 1953, Lomtev 1956, Pravdin 1956) ili dativ cilja i dativ smjera (Rišner 2003). Inkluzivnim dativom ili dativom cilja označava se kretanje koje završava ulaskom u granice orijentira, a ekskluzivni dativ ili dativ smjera označava kretanje prema orijentiru koje završava približavanjem orijentiru (ibid.). U ovome se radu ne provodi ta razlika, odnosno termin *dativ smjera* obuhvaća usmjereno kretanje prema orijentiru koje može završiti i približavanjem orijentiru i ulaskom u njegove granice.

rada utvrditi koji čimbenici utječu na različito označavanje dativa smjera na primjeru onih slavenskih jezika u kojima je ta pojava dobro potvrđena. U ovome radu razmatran je strus. jezik te različita razdoblja hrv. jezika. Sporedni je cilj ovoga rada ocrtati dijakronijske mijene u različitome označavanju dativa smjera u slavenskim jezicima s posebnim osvrtom na hrvatski jezik. Analiza se provodi na uzorcima iz pet različitih korpusa: strus. i sthrv. korpusa, korpusa hrv. jezika 16. i 19. stoljeća te hrWaC-a. Za potrebe ovoga rada izrađeni su korpusi hrv. jezika 16. i 19. stoljeća pomoću alata *Sketch Engine*⁴. Kako bi podaci iz različitih korpusa bili usporedivi, u istraživanje je uključeno pet etimološki istovjetnih glagola koji su ujedno i najbolje potvrđeni u dva najstarija korpusa: **jъti*, **dojъti*, **pojъti*, **prijъti* i **pristopiti*. Rezultati analize prvoga čimbenika, značenjskih i tvorbenih obilježja glagola, predstavljani su u potpoglavlju 4.1., a rezultati analize drugoga čimbenika, značenjskih obilježja imenskih riječi, nalaze se u potpoglavlju 4.2. Ta potpoglavlja sadrže podatke o čestotnosti besprijedložnoga dativa smjera, usporedbe njihove statističke značajnosti te grafičke prikaze promjena u čestotnosti ostvaraja besprijedložnoga dativa smjera. Na temelju dobivenih rezultata donose se zaključci o utjecaju pojedinoga čimbenika na različito označavanje dativa u strus. jeziku te u različitim razdobljima hrv. jezika.

2. Pregled dosadašnjih istraživanja

Pregled dosadašnjih istraživanja različitoga označavanja dativa smjera razdijeljeno je u dva potpoglavlja. U prvome potpoglavlju navedeni su rezultati istraživanja različitoga označavanja dativa smjera u slavenskim jezicima u kojima je zabilježena ta pojava. U drugome potpoglavlju predstavljena je univerzalija o različitome obilježavanju mjesta (Haspelmath 2019). Ta je univerzalija posebno zanimljiva zato što pokazuje da ista značenjska obilježja imenskih riječi u različitim jezicima utječu na istu pojavu – označavanje kraćim gramatičkim obilježivačem.

2.1. Dativ smjera u slavenskim jezicima

U dosadašnjim radovima o različitome označavanju dativa smjera uz glagole kretanja u slavenskim jezicima (Karskij 1929, Pravdin 1956, Lomtev 1956, Ivić

⁴ Podroban opis izradbe i sadržaja korpusa nalazi se u potpoglavlju 3.1.

1958, Menac 1989, Šarić 1999, Rišner 2003, Palić 2010) istaknuta su dva osnovna čimbenika koja utječu na tu pojavu: 1) značenjska i tvorbeno obilježja glagola, 2) značenjska obilježja imenske riječi.

Osnovni zaključci o utjecaju značenjskih i tvorbenih obilježja glagola na dativni ostvaraj uglavnom su zajednički svim istraživačima (Brodowska 1955: 18; 22, Gebauer, 2007: 369-370; 440-444, Karskij 1929, Pravdin 1956, Lomtev 1956, Menac 1989: 95, Šarić 1999: 340-342, Rišner 2003: 262-264, Palić 2010: 245-267, Reinhart 2014: 327). U stpolj. i stčeš. jeziku besprijedložni dativ smjera rijetko se bilježi te je potvrđen isključivo uz glagole tvorene prefiksom **pri-* (Brodowska 1955: 18; 22, Gebauer, 2007: 369-370; 440-444). Slično tako, u hrvosl. tekstovima besprijedložni se dativ rabi samo uz glagole *pri* i *približiti se* (Reinhart 2014: 327). U strus. jeziku besprijedložni dativ zabilježen je uz glagole kretanja s prefiksom *npu-* ‘*pri*’ (Lomtev 1956). Istraživači suvremenoga hrv. i bos. jezika (Menac 1989: 95, Šarić 1999: 340-342, Rišner 2003: 262-264, Palić 2010: 245-267) također navode da se besprijedložni dativ rabi s glagolima koji profiliraju značenje završetka kretanja, a posebice s glagolima tvorenima prefiksom *pri-* (ibid.). Prijedložni se dativ češće koristi s glagolima koji profiliraju značenje početka kretanja (npr. *poći*, *krenuti*) (ibid.).

Već je u ranim radovima o sintaksi padeža u strus. jeziku (Karskij 1929: 32-34, Pravdin: 1956: 6-19) istaknuto da se besprijedložni dativ češće rabi uz topografske imenice i toponime nego uz ostale imenske riječi. Termin *topografske imenice* označava dijelove reljefa (npr. *долъ* ‘dolina’, *гора* ‘brdo’) te tipično mjesto stanovanja (imenica *домъ* ‘kuća’) (ibid.). U istraživanjima suvremenoga hrv. i bos. jezika pokazano je da se prijedložni dativ uz glagole kretanja često rabi s osobnim zamjenicama (Menac 1989: 95, Rišner 2003: 265-266, Palić 2010: 299-306). Osim toga, Lj. Šarić (1999: 335-339) navodi da se besprijedložni dativ uvijek rabi s imenicom *kuća* te da se on rabi s imenskim riječima koje označavaju žive i personalne entitete prema sljedećoj hijerarhiji: pronominalni izrazi > personalni apelativi > vlastita imena.

Različito označavanje dativa smjera u suvremenome hrv., srp., bos. i crn. jeziku novijega je postanka i najvjerojatnije je izazvano padom čestotnosti upotrebe prijedloga *k(a)* u povijesti promatranih jezika (Ivić 1958, Menac 1989, Šarić 1999, Rišner 2003, Palić 2010). Lj. Šarić (1999: 330) ukazuje da je prijedložni dativ češći od besprijedložnoga u tekstovima dubrovačke književnosti od 16. do 18. stoljeća te da je rast upotrebe besprijedložnoga dativa vidljiv u štokavskim tekstovima M. A. Reljkovića iz 18. stoljeća. Iz istraživanja dativnih opisa u hrv. štokavskim

i kajkavskim gramatikama od 17. stoljeća do 1860. godine (Horvat i Šarić 2018) saznaje se da se prijedlogom *k(a)* najčešće označava usmjereno kretanje prema orijentiru, dok se ostala dativna značenja (npr. primanje, posjedovanje, korist, šteta itd.) iskazuju besprijedložnim dativom. Nadalje, u kajkavskoj gramatici I. Kristijanovića (*Gramatika horvatskoga narječja*, 1837) navodi se da se glagoli kretanja i približavanja s prefiksom *pri-* rabe s prijedložnim dativom, što je netipično za suvremeni hrv. jezik u kojemu se takvi glagoli rabe s besprijedložnim dativom (Horvat i Šarić 2018: 150). V. Rišner (2003: 261-262) ističe da se prijedlog *k(a)* u suvremenome hrv. jeziku gubi te da se gubitak toga prijedloga nadomještava prijedlogom *prema* ili prijedlozima *kod* ili *do* (ibid.). Slično tako I. Palić (2010: 302) ističe da je upotreba prijedloga *k(a)* u konstrukcijama sa značenjem cilja kretanja u suvremenome bos. jeziku zastarjela te da se učestalija upotreba toga prijedloga bilježi još u tekstovima s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

2.2. Univerzalija o različitome označavanju mjesta

Od 80-ih godina prošloga stoljeća u tipološkim je radovima velika pažnja posvećena različitomu označavanju izravnoga objekta (eng. *differential object marking* ili DOM), odnosno gramatičkoj pojavi pri kojoj se trpni sudionik situacije morfosintaktički različito iskazuje ovisno o različitim gramatičkim, značenjskim ili pragmatičkim obilježjima (Moravcsik, 1978, Aissen, 2003, Witzlack-Makarevich i Seržant, 2018). Daljnja istraživanja (Kittilä 2008, Witzlack-Makarevich i Seržant 2018, Haspelmath 2019) pokazala su da slična obilježja koja uvjetuju različito označavanje trpnoga sudionika situacije utječu i na različito označavanje drugih sudionika situacije. M. Haspelmath (2019) na materijalu različitih jezika svijeta opisuje različito označavanje mjesta (eng. *differential place marking*) kao rašireni jezični fenomen, pri kojemu značenjska obilježja imenica utječu na različito morfosintaktičko iskazivanje mjesnoga značenja. U mjesna se značenja ubrajaju lokativna, alativna i ablativna značenja (ibid.). Različito označavanje izravnoga objekta i različito označavanje mjesta po Haspelmathu (ibid.) proizlaze iz univerzalije prema kojoj u jezicima postoji tendencija da se odstupanja od uobičajenih značenja ili referencijalnih obilježja imenskih riječi označavaju duljim gramatičkim oblicima. Skupini tipičnih lokacija koje se spominju u situacijama povezanima s kretanjem ili nalaženjem u prostoru pripadaju topografske imenice i gradovi (ibid.). Na temelju proučene građe M. Haspelmath (ibid.) predlaže hijerarhiju tipova imenskih riječi koja utječe na različito označavanje mjesta:

1) živa imenica (eng. *human noun*) > 2) opća neživa imenica (eng. *common inanimate noun*) > 3) toponim/topografska imenica (eng. *place name/toponouns*).

Hijerarhija tipova imenskih riječi predviđa da će se imenska riječ koja se nalazi na višem mjestu u hijerarhiji vjerojatnije iskazivati duljim gramatičkim obilježivačem. M. Haspelmath (ibid.) napominje da na temelju proučene građe nije posve sigurno kakav je odnos između toponima i topografskih imenica, odnosno koja se od te dvije kategorije češće označava kraćim gramatičkim obilježivačem. Slično tako, M. Haspelmath (2019: 321) pokazuje da su zamjenički oblici u brojnim jezicima označeni duljim gramatičkim obilježivačem nego žive imenice, što može upućivati na to da bi na hijerarhiju imenskih riječi zamjenički oblici mogli biti dodani prije živih imenica.

Imajući u vidu spoznaje o različitome označavanju dativa smjera u slavenskim jezicima, moguće je raširiti i prilagoditi predloženu hijerarhiju tipova imenskih riječi (Haspelmath. 2019). U strus. razdoblju topografske imenice gotovo su se uvijek koristile s kraćim gramatičkim obilježivačem (Karskij 1929, Pravdin 1956), stoga ih je moguće smjestiti iznad toponima koji su se nešto rjeđe koristili s besprijedložnim dativom. Dio istraživača (Menac 1989, Rišner 2003, Palić 2010) ističe da se zamjenice učestalije od ostalih vrsta imenskih riječi rabe s prijedložnim dativom, što ukazuje na to da bi njih trebalo smjestiti na prvo mjesto u hijerarhiji. S obzirom na dosadašnja istraživanja različitoga označavanja dativa smjera u slavenskim jezicima (Karskij 1929, Pravdin 1956, Menac 1989, Rišner 2003, Palić 2010) predlažemo izmijenjenu hijerarhiju imenskih riječi: 1) *zamjenice* > 2) *žive imenice* > 3) *opće nežive imenice* > 4) *toponimi* > 5) *topografske imenice*. Pravilnost te pretpostavljene hijerarhije provjerit će se na materijalu strus. jezika te različitih razdoblja hrv. jezika. Rezultati analize utjecaja predložene hijerarhije na različito označavanje dativa smjera nalaze se u potpoglavlju 4.2.

3. Istraživački ciljevi, korpus i metodologija

Osnovni je cilj ovoga istraživanja utvrditi koji čimbenici utječu na različito označavanje dativa u strus. jeziku i u različitim razdobljima hrv. jezika. U dosadašnjim je istraživanjima (Karskij 1929, Lomtev 1956, Pravdin 1956, Menac 1989, Šarić 1999, Palić 2010) pokazano da značenjska klasa imenskih

riječi i značenjska obilježja glagola utječu na različito označavanje dativa. Ipak, u dosadašnjim istraživanjima nije utvrđeno koje je od ta dva obilježja važnije. Moguće je da važnost pojedinoga čimbenika nije jednaka u različitim vremenskim i jezičnim razdobljima. Naime, različito označavanje dativa smjera prema nekim je istraživačima (Ivić 1958: 153-155, Menac 1989: 95-96, Šarić 1999, Rišner 2003) novija pojava u suvremenome hrv. jeziku, što može značiti da se čimbenici koji utječu na tu pojavu u suvremenome hrv. jeziku razlikuju od čimbenika u strus. jeziku. Kako bi se razlučio utjecaj tih čimbenika na različito označavanje dativa, posebno su razmotrena dva istraživačka pitanja u dvama različitim potpoglavljima. Prvo se pitanje tiče čestotnosti besprijedložnoga dativa smjera s različitim glagolima kretanja. S obzirom na dosadašnja istraživanja (Lomtev 1956, Pravdin 1956, Šarić 1999, Rišner 2003, Palić 2010), postavlja se pitanje koristi li se besprijedložni dativ češće od prijedložnoga uz glagole kretanja s prefiksom **pri-*. Drugo se pitanje odnosi na utjecaj značenjskih obilježja imenskih riječi na dativni ostvaraj. Na temelju istraživanja morfosintaktičkoga ostvaraja dativa smjera u strus. jeziku, suvremenome hrv. i bos. jeziku te univerzalije o različitome označavanju mjesta (Karskij 1929, Pravdin 1956, Menac 1989, Šarić 1999, Rišner 2003, Palić 2010, Haspelmath 2019), postavlja se pitanje je li besprijedložni dativni ostvaraj uvjetovan položajem na hijerarhiji imenskih riječi (1) *zamjenice* > 2) *žive imenice* > 3) *opće nežive imenice* > 4) *toponimi* > 5) *topografske imenice*). Uz ta dva glavna istraživačka pitanja razmotrit će se i utjecaj prijedloga *prema* na promjene u čestotnosti prijedloga *k(a)* u povijesti hrv. jezika. Dobiveni rezultati omogućit će razumijevanje specifičnosti hrv. jezika u odnosu na one slavenske jezike u kojima se ne bilježi različito označavanje dativa smjera. U istraživanje je uključeno pet etimološki istovjetnih glagola (**jbtī*, **dojbtī*, **pojbtī*, **prijbtī* i **pristopiti*). Dativni ostvaraji tih glagola proučeni su u pet različitim korpusa (u sthrv. i strus. korpusu, korpusima hrv. jezika 16. i 19. stoljeća te hrWaC-u). U prva četiri korpusa razmatrane su sve glagolske pojavnice, a iz hrWaC-a je odabran manji uzorak. U posebnim je potpoglavljima (3.1. te 3.2.) detaljnije opisan sadržaj korpusa, zastupljenost glagola u njima, odabir uzorka i postupak anotacije.

3.1. Opis korpusa i čestotna distribucija glagola u povijesti hrv. jezika

Istraživanje se temelji na pet različitim korpusa. Najstariji je strus. korpus. On sadrži 10 tekstova izvorno napisanih na strus. jeziku (datiranih u 12. i 13. stoljeće) te sadrži 225714 pojavnica. Odabran je upravo taj korpus

zato što je među starijim slavenskim jezicima (stpolj., strus., stčeš., hrvosl. i stsl.) različito označavanje dativa smjera najbolje potvrđeno u strus. jeziku (Brodowska 1955, Pravdin 1956). Drugi je po starini sthrv. korpus koji obuhvaća tekstove datirane između 13. i 15. stoljeća. On se sastoji 10 tekstova i broji 209403 pojavnica. Djela koja čine sthrv. korpus napisana su na sthrv. jeziku, odnosno narodnome slavenskom jeziku čakavske osnovice koji se rabio do 15. stoljeća na hrvatskome ozemlju⁵. Iz sthrv. i strus. korpusa odabrano je pet najčešćih glagola kretanja koji ne označavaju udaljavanje od orijentira: **jbtī*, **dojbtī*, **pojbtī*, **prijbtī* i **pristopiti*⁶. Iako postoje korpusi hrv. jezika (*Riznica* i *Klasici*) koji sadrže tekstove starije hrvatske književnosti, od kraja 15. stoljeća do početka 20. stoljeća, broj pojavnica za pojedina razdoblja hrv. književnog jezika u tim je korpusima relativno malen. Stoga, za potrebe ovoga istraživanja pomoću alata *Sketch Engine* izrađena su dva manja korpusa. Prvi je među njima korpus hrv. jezika 16. stoljeća koji sadrži 25 djela pretežito dubrovačke književnosti napisanih između 1500. i 1599. godine. Djela koja su uvrštena u taj korpus preuzeta su s mrežne stranice *e-lectire*⁷. Sastavljeni korpus broji 659880 pojavnica. Prije učitavanja dokumenata u *Sketch Engine*, iz njih su uklonjeni dijelovi koji ne čine sam tekst književnih dijela (npr. sadržaji, rječnici, metodički instrumentarij itd.). Za gramatičko označivanje tekstova iz 16. stoljeća odabran je skup tagova za suvremeni hrv. jezik (Erjavec i dr. 2003). Takav izbor nije najbolje rješenje za gramatičko označivanje tekstova 16. stoljeća jer se gramatički oblici suvremenoga hrv. jezika i hrv. jezika 16. stoljeća znatno razlikuju. Ipak, taj je nedostatak nadomještan time što su pretraživane različite varijante glagolskih lema (npr. *ići/iti*, *prići/priti*) te su iz rezultata pretrage uklonjeni svi oblici koji ne predstavljaju pojavnice proučavanih glagola. Četvrti korpus iz kojega su ekscerpirani podaci sadrži djela napisana tijekom

⁵ Cjelovit postupak izradbe te sadržaj sthrv. i strus. korpusa opisan je u Milković (2025a: 85-90; 103-125).

⁶ Popis najčešćotnijih glagola u pojedinim djelima te u čitavome sthrv. korpusu objavljen je kao skup podataka (Milković 2025b). Popis najčešćotnijih etimološki srodnih glagola u sthrv. i strus. korpusu s apsolutnim brojem pojavnica naveden je u Milković (2025a: 98-103).

⁷ U korpus hrv. jezika 16. stoljeća uvrštena su sljedeća lirska, dramska i prozna djela: *Novela od Stanca* (Držić), *Dundo Maroje* (Držić), *Hekuba* (Držić), *Arkulin* (Držić), *Džuho Krpeta* (Držić), *Pjerin* (Držić), *Skup* (Držić), *Pjesni razlike* (Držić), *Tirena* (Držić), *Tripće de Utolče* (Držić), *Venere i Adon* (Držić), *Robinja* (Lucić), *Skladanja izvarsnih pisan razlicih* (Lucić), *Komedije* (Nalješković), *Izabrane pjesme* (Nalješković), *Jedupka* (Pelegrić), *Zbornik Nikše Ranjine*, *Pjesme* (Zlatarić), *Hvarkinja* (Benetović), *Razlike stvari ine* (Hektorović), *Ribanje i ribarsko prigovaranje* (Hektorović), *Planine* (Zoranić), *Pjesni* (Dimitrović), *Drame* (Vetranović) i *Pjesni razlike* (Vetranović).

19. stoljeća. Taj je korpus izrađen na isti način kao i korpus hrv. jezika 16. stoljeća. U njega su također uvrštena djela preuzeta s mrežne stranice *e-lectire*, ali, za razliku od prethodnoga, korpus hrv. jezika 19. stoljeća sastoji se od 8 prozних dijela⁸ i broji 625819 pojavnica. U istraživanju nedostaju hrv. tekstovi iz 17. i 18. stoljeća, što ostavlja veliku prazninu u razmatranju promjena u različitom označavanju dativa smjera u povijesti hrv. jezika. Stoga je i opis promjena u razdoblju između 16. i 19. stoljeća manje precizan od opisa promjena u razdoblju između 19. i 21. stoljeća. Suvremeni hrv. jezik predstavlja *hrWaC* (Ljubešić i Klubička 2014). U tablici 1 nalazi se apsolutni broj pojavnica pet analiziranih glagola u strus. korpusu (= *korpus 1*), sthrv. korpusu (= *korpus 2*), korpusu hrv. jezika 16. stoljeća (= *korpus 3*), korpusu hrv. jezika 19. stoljeća (= *korpus 4*) i korpusu suvremenoga hrv. jezika *hrWaC-u* (= *korpus 5*)⁹.

Glagol	Apsolutni broj pojavnica				
	Korpus 1	Korpus 2	Korpus 3	Korpus 4	Korpus 5
* <i>jbti</i>	973	178	331	606	930311
* <i>dojbt</i>	61	29	456	978	1052914
* <i>pojbt</i>	819	378	426	347	37579
* <i>prijbt</i>	970	710	335	12	23249
* <i>pristopiti</i>	33	17	30	37	43174

Tablica 1. Apsolutni broj glagolskih pojavnica u pet različitim korpusa.

Budući da su uspoređivani korpusi različite veličine, iz tablice 1 nemamo podataka o tome mijenja li se čestotnost upotrebe pojedinoga glagola kroz vrijeme. Stoga, u tablici 2 nalaze se normalizirane vrijednosti izražene kao broj primjera upotrebe na milijun pojavnica (eng. *ipm – instances per million*).

⁸ U korpus hrv. jezika 19. stoljeća uvrštena su sljedeća prozna djela: *Seljačka buna* (Šenoa), *Zlatarevo zlato* (Šenoa), *U registraturi* (Kovačić), *Jelkin bosiljak* (Kumičić), *Odabrane pripovijetke* (Kozarac), *Mrtvi kapital* (Kozarac), *Izabrane pripovijesti* (Vojnović) i *Izabrane pripovijesti* (Šimunović).

⁹ U svim tablicama u radu *Korpus 1* odnosi se na strus. korpus, *Korpus 2* na sthrv. korpus, *Korpus 3* na korpus hrv. jezika 16. stoljeća, *Korpus 4* na korpus hrv. jezika 19. stoljeća, a *Korpus 5* na korpus suvremenoga hrv. jezika *hrWaC*.

Glagol	Broj primjera upotrebe na milijun pojavaonica				
	Korpus 1	Korpus 2	Korpus 3	Korpus 4	Korpus 5
<i>*jbiti</i>	4310,77	850,04	501,61	968,33	665,57
<i>*dojbiti</i>	270,25	138,49	691,04	1562,75	753,29
<i>*pojbiti</i>	3628,49	1805,13	645,57	554,47	26,89
<i>*prijbiti</i>	4297,47	3390,59	537,98	19,18	16,63
<i>*pristopiti</i>	146,20	81,18	45,46	59,12	31,03

Tablica 2. Broj primjera upotrebe glagola na milijun pojavaonica.

3.2. Metodologija, odabir uzorka i anotacija građe

Budući da se prva četiri korpusa znatno razlikuju veličinom od posljednjega (hrWaC-a), uzorci nad kojima je provedeno istraživanje iz prva četiri korpusa obuhvaćaju sve primjere upotrebe glagola **jbiti*, **dojbiti*, **pojbiti*, **prijbiti*, **pristopiti*, a iz hrWaC-a je ekscerpiran manji uzorak. Veličina uzorka za hrWaC dobivena je iz veličine populacije pojavaonica pojedinoga glagola s parametrima granice pogreške od 3 %, procjene proporcije od 50 % te razine podudarnosti od 95 %.¹⁰ Uzorak pojavaonica za svaki glagol izračunat je pomoću funkcije *sample.size.prop()* iz paketa *samplingbook* (Manitz i dr. 2021) u programskome jeziku R (R Core Team 2025). Uvrštavanjem podataka o apsolutnoj čestotnosti pojedinih glagola iz hrWaC-a (tablica 1, stupac *Korpus 5*) dobiveni su sljedeći rezultati: *ići* (n = 1066), *doći* (n = 1066), *poći* (n = 1038), *prići* (n = 1020) i *pristupiti* (n = 1042). U alatu *Sketch Engine* odabran je nasumični uzorak pojavaonica za svaki razmatrani glagol te je uzorak sačuvan u programu *Excel*. U istome programu provodila se i anotacija jezične građe. U prvome su koraku iz uzorka glagola u hrWaC-u uklonjeni svi nevažeci primjeri, odnosno oni primjeri koji ne odgovaraju stvarnoj upotrebi razmatranih glagola. Nije bilo potrebno dodatno iščišćavati građu iz prva četiri korpusa jer su nevažeci primjeri upotrebe uklonjeni pri utvrđivanju apsolutnoga broja pojavaonica. U drugome su koraku u uzorcima iz svih korpusa označeni primjeri u kojima su glagoli upotrijebljeni u značenju fizičkoga

¹⁰ Za izračun veličine uzorka ponekad se odabire granica pogreške od 5 % (Karlić i Bago 2024: 182-183) ili 4 % (Turner 2021: 70-72). Međutim, u ovome je istraživanju odabrana nešto konzervativnija granica od 3 % kako bi uzorak bio reprezentativniji.

kretanja. Značenje fizičkoga kretanja definiramo na sljedeći način: „ljudsko biće ili materijalni objekt mijenja svoju početnu lokaciju prelazeći određenu putanju, što često završava dosezanjem ili približavanjem orijentiru“. Primjeri u kojima je subjekt glagola apstraktna imenica ili u kojima se glagol kretanja nalazi u sastavu kolokacijskih sveza ili frazema nisu smatrani ostvarajima značenja fizičkoga kretanja. Podaci o broju primjera upotrebe glagola u značenju fizičkoga kretanja navedeni su u tablici 3.¹¹

Glagol	Upotreba glagola u značenju fizičkoga kretanja				
	Korpus 1	Korpus 2	Korpus 3	Korpus 4	Korpus 5
<i>*jbiti</i>	760 (78,1 %)	162 (91,0 %)	241 (72,8 %)	461 (76,1 %)	474 (45,1 %)
<i>*dojbiti</i>	59 (96,7 %)	24 (82,8 %)	331 (59,6 %)	723 (73,9 %)	452 (42,8 %)
<i>*pojbiti</i>	617 (75,3 %)	360 (95,2 %)	331 (77,7 %)	282 (81,3 %)	553 (57,5 %)
<i>*prijbiti</i>	859 (88,6 %)	548 (77,2 %)	251 (70,7 %)	12 (100,0 %)	837 (94,2 %)
<i>*pristopiti</i>	33 (100,0 %)	16 (94,1 %)	30 (100,0 %)	37 (100,0 %)	39 (3,7 %)

Tablica 3. Čestotnost upotrebe glagola u značenju fizičkoga kretanja.

U strus. korpusu te u trima korpusima starijega hrv. jezika glagoli kretanja češće se koriste u značenju fizičkoga kretanja nego u drugim značenjima. To najvjerojatnije odražava žanrovsku raznolikost hrWaC-a u odnosu na druge korpusne, a ne stvarno jezično stanje. Vjerojatnije je da će književna djela, posebice ona prozna, češće sadržavati opise fizičkoga kretanja od razgovornoga jezika koji je predstavljen u hrWaC-u.

U trećemu koraku anotirani su svi primjeri upotrebe glagola u programu *Excel* s obzirom na: 1) način morfosintaktičkoga iskazivanja dativa smjera i 2) pripadnost klasi u hijerarhiji tipova imenskih riječi. Anotirani su svi primjeri pojavljivanja dativa smjera, ali i primjeri upotrebe prijedloga *prema*. Značenje smjera označeno je pomoću slova *Q*. Prijedložni ostvaraji označeni su prijedlozima, oznakom plus i slovom *Q* (npr. *prema+Q*). Besprijedložni padežni ostvaraji označeni su slovom *Q*, spojnicom i kraticom padeža (npr. *Q-dat*). U programu *Excel* svakomu primjeru ostvaraja dativa smjera pridružen je i jedan broj koji predstavlja jednu klasu imenskih riječi. Pomoću jednoga primjera predstaviti ćemo anotacijski postupak. U primjeru 1 dativ smjera *k starcu* označen je kao

¹¹ Postotak u tablici 3 pokazuje omjer značenja fizičkoga kretanja u odnosu na apsolutni broj pojavnica.

$k+Q$, te mu je pridružen broj 2, jer imenica *starac* pripada klasi živih imenica u hijerarhiji tipova imenskih riječi.

(1) Prišad tada k nikomu starcu, navisti njemu ona ka činjahu se ob njem. (Žića svetih otaca, 14./15. stoljeće)

Nakon anotacije primjera u svim korpusnim uzorcima analizirana je čestotnost besprijedložnoga dativa smjera uz razmatrane glagole kretanja (**jbiti*, **dojbiti*, **pojbiti*, **prijbiti*, **pristopiti*) te u različitim klasama imenskih riječi, a rezultati analize predstavljeni su u poglavlju 4.

4. Rezultati

Rezultati analize čestotnosti besprijedložnoga dativa smjera podijeljeni su u dva potpoglavlja. U prvome se potpoglavlju razmatra utjecaj prefiksa **pri* na različito označavanje dativa smjera. Utjecaj prijedloga *prema* na smanjenje čestotnosti prijedloga *k(a)* također se spominje u tome potpoglavlju. Drugo potpoglavlje sadrži analizu utjecaja hijerarhije imenskih riječi na različito označavanje dativa smjera. U oba potpoglavlja navode se omjeri upotrebe prijedložnoga i besprijedložnoga dativa s obzirom na različite glagole te različite klase imenskih riječi. Osim toga, u njima se nalaze i grafički prikazi promjena u čestotnosti besprijedložnoga dativa smjera uz razmatrane glagole te uz različite imenske riječi (slika 1 i 2). Grafički su prikazi izrađeni u programskome jeziku R (R Core Team 2025) pomoću paketa *dplyr* (Wickham i dr. 2023), *tidyr* (Wickham i dr. 2024) i *ggplot2* (Wickham 2016).

4.1. Utjecaj značenjskih i tvorbenih obilježja glagola na različito označavanje dativa smjera

U ovome potpoglavlju provjerit će se utječe li prefiks **pri-* na češću upotrebu besprijedložnoga dativa uz glagole kretanja te razlikuje li se njegov utjecaj u različitim korpusima. Kako bi se testirala ta pretpostavka, najprije su u anotiranim korpusnim uzorcima u programu *Excel* prebrojani svi primjeri upotrebe glagola s besprijedložnim i prijedložnim dativom smjera, a zatim su zabilježeni omjeri besprijedložnoga i prijedložnoga dativa uz glagole u značenju fizičkoga kretanja. Osim toga, označen je i broj pojava prijedloga *prema* uz

analizirane glagole. Omjeri besprijedložnoga i prijedložnoga dativa smjera te broj pojavnica prijedloga *prema* uz analizirane glagola u različitim korpusima prikazani su u tablici 4.

Glagol	Dat	Dat_%	K_dat	K_dat_%	Ukupno	<i>prema</i>	Korpus
<i>*jbt</i>	78	34,7 %	147	65,3 %	225	0	Korpus 1
	22	71,0 %	9	29,0 %	31	0	Korpus 2
	3	14,3 %	18	85,7 %	21	0	Korpus 3
	12	33,3 %	24	66,6 %	36	3	Korpus 4
	6	75,0 %	2	25,0 %	8	6	Korpus 5
<i>*dojbt</i>	0	0,0 %	2	100,0 %	2	0	Korpus 1
	0	0,0 %	1	100,0 %	1	0	Korpus 2
	2	6,9 %	27	93,1 %	29	0	Korpus 3
	24	33,8 %	47	66,2 %	71	0	Korpus 4
	14	73,7 %	5	26,3 %	19	2	Korpus 5
<i>*pojbt</i>	51	21,2 %	189	78,8 %	240	0	Korpus 1
	7	12,3 %	50	87,7 %	57	0	Korpus 2
	4	19,1 %	17	80,9 %	21	0	Korpus 3
	11	29,0 %	27	71,0 %	38	8	Korpus 4
	22	81,5 %	5	18,5 %	27	16	Korpus 5
<i>*prijbt</i>	76	22,8 %	257	77,2 %	333	0	Korpus 1
	9	8,3 %	99	91,6 %	108	0	Korpus 2
	2	3,2 %	60	96,8 %	62	0	Korpus 3
	1	20,0 %	4	80,0 %	5	0	Korpus 4
	694	99,3 %	5	0,7 %	699	0	Korpus 5
<i>*pristopiti</i>	0	0,0 %	22	100,0 %	22	0	Korpus 1
	2	20,0 %	8	80,0 %	10	0	Korpus 2
	0	0,0 %	7	100,0 %	7	0	Korpus 3
	7	26,0 %	20	74,0 %	27	0	Korpus 4
	33	94,3 %	2	5,7 %	35	0	Korpus 5

Tablica 4. Omjer čestotnosti prijedložnoga i besprijedložnoga dativa s različitim glagolima u različitim korpusima te čestotnost prijedloga *prema*.

Dio podataka iz tablice 4, čestotnost besprijedložnoga dativa smjera uz glagole u različitim vremenskim razdobljima, grafički je prikazan na slici 1.

Slika 1. Promjene u čestotnosti upotrebe besprijedložnoga dativa smjera s glagolima kretanja.

Čak i bez posebne analize razlika u čestotnosti upotrebe besprijedložnoga dativa smjera u različitim vremenskim razdobljima iz slike 1 jasno proizlazi da njegova čestotnost raste u suvremenijim razdobljima hrv. jezika. Ipak, kako bismo provjerili pretpostavku o češćoj upotrebi besprijedložnoga dativ smjera uz glagole s prefiksom **pri-*, testirali smo razlikuje li se statistički značajno čestotnost besprijedložnoga dativa smjera između različitih parova glagola u istome vremenskom razdoblju pomoću testa homogenosti koji se temelji na hi-kvadratu. Test je proveden u programskome jeziku R pomoću funkcije *pairwise.prop.test()* s Bonferronijevom korekcijom ($\alpha = 0,005$). Funkcijom usporedbe parova proporcija (eng. *pairwise comparison of proportions*) provjerava se postoje li statistički značajne razlike između uspoređivanih grupa. Ako je bio uzorak premalen ($n \leq 20$) ili očekivana frekvencija manja od 5, skup podataka za određeni glagol izostavljen je iz testa, a u test su uvršteni preostali skupovi podataka. Kada je statistička značajnost između parova glagola bila presudna za odbacivanje pretpostavke o utjecaju prefiksa **pri-* na čestotnost besprijedložnoga dativa, a pri tome su uzorak ili očekivana frekvencija premaleni, primijenjen

je *Fisherov egzaktni test*. Test je proveden u programskome jeziku R pomoću funkcije *fisher.test()*.

U tablici 5 prikazane su p-vrijednosti svih parova glagola koji se pojavljuju s besprijedložnim dativom u strus. korpusu.

Glagol	<i>*jbt</i>	<i>*pojbt</i>
<i>*pojbt</i>	0,0053**	–
<i>*prijbt</i>	0,0088**	1,0000

Napomena. *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Tablica 5. Usporedba p-vrijednosti besprijedložnoga dativa smjera s glagolima **jbt*, **pojbt* i **prijbt* u strus. korpusu.

Razlike u čestotnosti upotrebe besprijedložnoga dativa smjera uz glagole **pojbt* i **prijbt* u strus. korpusu nisu statistički značajne, a uz glagol **pristopiti* rabi se isključivo prijedložni dativ. Stoga, podaci iz strus. korpusa ne potvrđuju pretpostavku o češćoj upotrebi besprijedložnoga dativa smjera uz glagole s prefiksom **pri-*.

U tablici 6 prikazane su p-vrijednosti za parove glagola *jbt*, **pojbt* i **prijbt* u sthrv. korpusu. Glagol **pristopiti* izostavljen je iz analize zbog nedovoljne posvjedočenosti u korpusu.

Glagol	<i>*jbt</i>	<i>*pojbt</i>
<i>*pojbt</i>	1,1e-06***	–
<i>*prijbt</i>	2,4e-11***	1,00

Napomena. *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Tablica 6. Usporedba p-vrijednosti besprijedložnoga dativa smjera s glagolima **jbt*, **pojbt* i **prijbt* u sthrv. korpusu.

Čestotnost besprijedložnoga dativa smjera uz glagole **pojbt* i **prijbt* ne razlikuje se statistički značajno. Pretpostavka da se besprijedložni dativ smjera češće rabi uz glagole s prefiksom **pri-* nije se potvrdila ni na materijalu sthrv.

korpusa. U korpusu hrv. jezika 16. stoljeća glagol **pristopiti* rabi se isključivo s besprijedložnim dativom, a glagol **prijbti* najrjeđe se rabi s besprijedložnim dativom (3,2 %). Već su ti podaci dovoljni da odbacimo pretpostavku o češćoj upotrebi besprijedložnoga dativa smjera uz glagole s prefiksom **pri-* u korpusu hrv. jezika 16. stoljeća. U tablici 7 zabilježene su p-vrijednosti s glagolima uz koje se bilježi dovoljan broj primjera upotrebe besprijedložnoga dativa smjera u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća.

Glagol	<i>*jbti</i>	<i>*dojbti</i>	<i>*pojbt</i>
<i>*dojbti</i>	1	–	–
<i>*pojbt</i>	1	1	–
<i>*prijbti</i>	1	1	1

Napomena. *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Tablica 7. Usporedba p-vrijednosti besprijedložnoga dativa smjera s glagolima **jbti*, **dojbti*, **prijbti* i **pojbt* u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća.

Čestotnost upotrebe besprijedložnoga dativa smjera nije statistički značajna ni među jednim od parova glagola **jbti*, **dojbti*, **prijbti* i **pojbt*. Stoga, pretpostavka o češćoj upotrebi besprijedložnoga dativa uz glagole kretanja s prefiksom **pri-* nije potvrđena ni na materijalu hrv. jezika 19. stoljeća. Budući da su vrijednosti i očekivane frekvencije besprijedložnoga dativa smjera u uzorku iz hrWaC-a izuzetno malene uz sve proučavane glagole, osim uz glagol **prijbti* (n = 694), primijenjen je Fischerov egzaktni test između **pristopiti* i **prijbti* te ostalih glagola. Razlike p-vrijednosti između parova **pristopiti* i **jbti* ($p = 0,1514$), **pristopiti* i **dojbti* ($p = 0,08566$), **pristopiti* i **pojbt* ($p = 0,2233$) nisu statistički značajne, već je samo značajna razlika između **pristopiti* i **prijbti* ($p = 0,03991$). S druge strane, sve razlike između parova glagola **prijbti* i **jbti* ($p = 0,00229$), **prijbti* i **dojbti* ($p = 1,72e-06$) te **prijbti* i **pojbt* ($p = 1,079e-05$) statistički su značajne. Stoga, na temelju materijala iz hrWaC-a možemo zaključiti da se besprijedložni dativ smjera češće koristi s glagolom **prijbti* u usporedbi s ostalim razmatranim glagolima, ali ne i s glagolom **pristopiti*. Taj se glagol rijetko rabi u značenju fizičkoga kretanja (u 3,7 % primjera), ali u svim ostalim značenjima (npr. ‘postati članom kakve organizacije’, ‘započeti s kakvom radnjom’) on se koristi isključivo s besprijedložnim dativom. To

pokazuje da djelomično možemo potvrditi pretpostavku da se besprijedložni dativ smjera češće koristi od prijedložnoga dativa smjera uz glagole s prefiksom **prijbti* u suvremenome hrv. jeziku. Kako bismo uvjerljivije dokazali da je to uistinu tako, bilo bi dobro uključiti u istraživanje i druge glagole kretanja s prefiksom **pri-* (npr. *prilaziti*, *približiti se*, *prišuljati se*) te osigurati veći uzorak.

Prijedlog *prema* uz glagole kretanja **jbt*, **pojbt* i **dojbt* prvi put se bilježi u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća.¹² Jednako kao i u hrWaC-u, u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća uz glagole **prijbti* i **pristopiti* ne rabi se prijedlog *prema*. Podaci iz korpusa sugeriraju da prijedlog *prema* uz poneke glagole djelomično zamjenjuje prijedlog *k(a)* u suvremenome hrv. jeziku. Primjerice, sintagma *pođe k stubama* (2) u korpusu iz 19. stoljeća značenjski je bliska sintagmi *pođe prema stubama* (3) u korpusu iz 21. stoljeća. Ipak, u primjeru 2 kretanje se odvija u zatvorenome prostoru (u kući), a u primjeru 3 u vanjskome prostoru (u gradu), što znači da se subjekt u primjeru 2 u većoj mjeri približava orijentiru od subjekta u primjeru 3.

(2) Blaž pođe k stubama pa pozove staru. (Zlatarevo zlato, A. Šenoa, 19. stoljeće)

(3) Plati, gurne smotuljak u džep i pođe prema stubama koje s ruba šetališta vode prema Kaštelu. (hrWaC)

Ipak, prijedlog *k(a)* uz glagole kretanja **jbt*, **prijbti* i **dojbt* ne zamjenjuje se samo prijedlogom *prema* već i besprijedložnim dativom. Sintagma s glagolom kretanja **pojbt*, prijedlogom *k(a)* i živom imenicom u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća iz primjera 4 značenjski odgovara sintagmi u primjeru 5 u uzorku iz hrWaC-a (16).

(4) Ponajprije pođite k svojoj sestri, udovici banici. (Seljačka buna, A. Šenoa, 19. stoljeće)

(5) Ustat ću i poći svome ocu. (hrWaC)

¹² Prijedlog *prema* postao je od psl. **prěmo*, **prěmo*, **prěmь* u značenju 'ravan' (ERHJ II: 202). U starijem su jeziku potvrđeni i oblici *pram*, *prama* te *prem* (ARj 11: 361-364; 592-597). Prve potvrde upotrebe toga prijedloga u hrv. jeziku sežu do 15. stoljeće (ibid.). U najranijim se potvrđama taj prijedlog rabio i kao prilog i kao čestica u značenjima 'nasuprot', 'baš', 'doista', 'posve' itd. (ibid.). Prve potvrde njegove prijedložne upotrebe s glagolima kretanja bilježe se u 16. stoljeću (ibid.). Usprkos tomu, u obrađenoj korpusnoj građi prijedlog *prema* s glagolima kretanja **jbt*, **pojbt* i **dojbt* zabilježen je vrlo kasno, u 19. stoljeću.

Upotreba prijedloga $k(a)$ uz razmatrane glagole kretanja između 19. i 21. stoljeća znatno se smanjuje. Prijedlog $k(b)$ u strus. korpusu rabi se u 75,1 %¹³ slučajeva, u sthrv. korpusu u 80,7 %, u korpusu hrv. jezika 16. stoljeća u 92,1 %, u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća u 68,9 % slučajeva, a u uzorku iz hrWaC-a u svega 2,4 % slučajeva. U tablici 8 prikazane su p-vrijednosti prijedloga $*k(b)$ sa svim analiziranim glagolima u različitim korpusima.

Glagol	1	2	3	4
2	1,00000	–	–	–
3	0,00013***	0,05032*	–	–
4	1,00000	0,11047	8,8e-06***	–
5	< 2e-16***	< 2e-16***	< 2e-16***	< 2e-16***

Napomena. *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Tablica 8. Usporedba p-vrijednosti prijedložnoga dativa smjera u strus. korpusu, korpusu hrv. jezika 16. i 19. stoljeća te hrWaC-u.

Statistički značajne razlike u upotrebi prijedloga $*k(b)$ uz glagole kretanja zabilježene su između uzorka u hrWaC-u te svih drugih korpusa. Sthrv. i strus. korpus ne razlikuju se statistički značajno po upotrebi prijedložnoga dativa smjera. Slično tako, sthrv. korpus razlikuje se jedva statistički značajno ($p = 0,05032^*$) od korpusa hrv. jezika 16. stoljeća. S druge strane, čestotnost prijedloga $*k(b)$ uz glagole kretanja statistički se značajno razlikuje u korpusu hrv. jezika 16. i 19. stoljeća. Ta je čestotnost u 19. stoljeću znatno manja u odnosu na 16. stoljeće. To pokazuje da u razdoblju između 16. i 19. stoljeća najvjerojatnije dolazi do smanjenja čestotnosti prijedložnoga dativa u usporedbi s besprijedložnim, ali za sigurnije tvrdnje potrebno je uvrstiti tekstove napisane u 17. i 18. stoljeću te voditi računa o njihovoj dijalektnoj pripadnosti. Još je u većoj mjeri izraženo smanjenje čestotnosti prijedloga $*k(b)$ uz glagole kretanja u korpusima 19. stoljeća te suvremenoga hrv. jezika.

Na temelju dobivenih podataka može se zaključiti da prefiks $*pri-$ s glagolima kretanja ne utječe na čestotnost besprijedložnoga dativa smjera u svim razdobljima jednako. U strus. i sthrv. korpusu te korpusima hrv. jezika 16. i

¹³ Postotak predstavlja omjer prijedložnoga dativa smjera u odnosu na prijedložni i besprijedložni dativni ostvaraj.

19. stoljeća razlika u upotrebi besprijedložnoga dativa smjera uz glagole kretanja s prefiksom **pri-* te glagole kretanja bez toga prefiksa nije statistički značajna. Ipak, u uzorku iz hrWaC-a djelomično se potvrdila pretpostavka o češćoj upotrebi besprijedložnoga dativa smjera uz glagole s prefiksom **pri-*. Razlika između suvremenoga hrv. jezika i ranijih razdoblja hrv. jezika te strus. jezika najvjerojatnije je uvjetovana smanjenjem čestotnosti prijedloga **kъ(n)* uz glagole kretanja, a možda i u čitavome jezičnom sustavu. Usporedba značenjski sličnih sintagmi u ranijim razdobljima hrv. jezika te u suvremenome hrv. jeziku pokazuje da se gubitak prijedloga **kъ(n)* uz različite glagole kretanja nadomješta na dva različita načina. Kao prvo, uz glagole *prići* i *pristupiti* prijedlog *k(a)* se gubi i na njegovome se mjestu rabi besprijedložni dativ. Kao drugo, uz ostale glagole, *ići*, *doći* te *poći*, prijedlog *k(a)* se zamjenjuje ili prijedlogom *prema* ili besprijedložnim dativom.

4.2. Utjecaj značenjskih obilježja imenskih riječi na različito označavanje dativa smjera

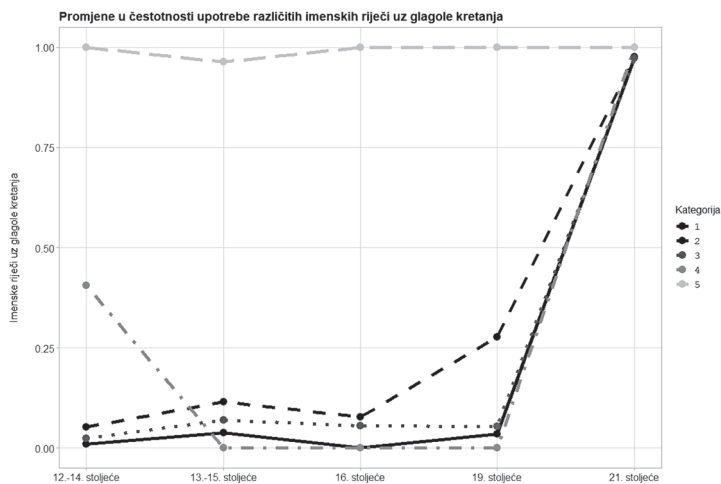
Cilj je ovoga poglavlja provjeriti utječe li predložena hijerarhija tipova imenskih riječi (1) *zamjenice* > 2) *žive imenice* > 3) *opće nežive imenice* > 4) *toponimi* > 5) *topografske imenice*) na različito označavanje dativa smjera u različitim korpusnim uzorcima jednako. Kako bismo provjerali utjecaj te hijerarhije na dativni ostvaraj, najprije smo u programu *Excel* anotirali svaki dativ smjera postupkom opisanim u potpoglavlju 3.2. Nakon toga smo prebrojali primjere upotrebe različitih imenskih riječi s besprijedložnim i prijedložnim dativom smjera te zabilježili omjere besprijedložnoga i prijedložnoga dativa različitih imenskih riječi. U tablici ⁹¹⁴ nalazi se prikaz omjera besprijedložnoga i prijedložnoga dativa različitih imenskih riječi (zamjenica, živih imenica, općih neživih imenica, toponima i topografskih imenica) u pet različitih korpusa.

¹⁴ U svim tablicama u radu *Kategorija 1* stoji za zamjenice, *Kategorija 2* za žive imenice, *Kategorija 3* za opće nežive imenice, *Kategorija 4* za toponime i *Kategorija 5* za topografske imenice.

Kategorija	Dat	Dat_ %	K_dat	K_dat_ %	Ukupno	Korpus
1	1	0,9 %	113	99,1 %	114	Korpus 1
	2	3,8 %	51	96,2 %	53	Korpus 2
	0	0,0 %	88	100,0 %	88	Korpus 3
	2	3,5 %	55	96,5 %	57	Korpus 4
	430	97,5 %	11	2,5 %	441	Korpus 5
2	8	5,2 %	147	94,8 %	155	Korpus 1
	9	11,5 %	69	88,5 %	78	Korpus 2
	2	7,7 %	24	92,3 %	26	Korpus 3
	13	27,7 %	34	72,3 %	47	Korpus 4
	203	97,6 %	5	2,4 %	208	Korpus 5
3	2	2,4 %	82	97,6 %	84	Korpus 1
	3	7,0 %	40	93,0 %	43	Korpus 2
	1	5,6 %	17	94,4 %	18	Korpus 3
	2	5,3 %	36	94,7 %	38	Korpus 4
	110	97,3 %	3	2,7 %	113	Korpus 5
4	189	40,6 %	276	59,4 %	465	Korpus 1
	0	0,0 %	6	100,0 %	6	Korpus 2
	0	0	0	0	0	Korpus 3
	0	0,0 %	1	100,0 %	1	Korpus 4
	3	100,0 %	0	0,0 %	3	Korpus 5
5	5	100,0 %	0	0,0 %	5	Korpus 1
	26	96,3 %	1	3,7 %	27	Korpus 2
	9	100,0 %	0	0,0 %	9	Korpus 3
	38	100,0 %	0	0,0 %	38	Korpus 4
	23	100,0 %	0	0,0 %	23	Korpus 5

Tablica 9. Besprijedložni i prijedložni dativ smjera imenskih riječi u sthrv., strus. korpusu, korpusu hrv. jezika 16. i 19. stoljeća te hrWaC-u.

Na slici 2 grafički su prikazani omjeri čestotnosti besprijedložnoga dativa smjera s razmatranim imenskim riječima u različitim korpusima.

Slika 2. Promjene u čestotnosti upotrebe različitih imenskih riječi uz glagole kretanja.

Smatramo da predložena hijerarhija imenskih riječi utječe na dativni ostvaraj ako se besprijedložni dativ smjera češće koristi u onim kategorijama imenskih riječi koje su označene većim brojem na hijerarhiji. Pri tome, razlike između susjednih kategorija moraju biti statistički značajne. Stoga smo, osim same usporedbe omjera, testirali razlikuje li se čestotnost besprijedložnoga dativa između različitih parova imenskih riječi u istome korpusu na isti način kao smo provjeravali pretpostavku o češćoj upotrebi besprijedložnoga dativ smjera uz glagole s prefiksom **pri-*.¹⁵

U strus. korpusu besprijedložni dativ smjera najbolje je potvrđen u kategoriji topografskih imenica (100,0 %), zatim među toponimima (40,6 %), živim imenicima (5,2 %), općim neživim imenicama (2,4 %) te zamjenicama (0,9 %). Razlika p-vrijednosti topografskih imenica te toponima statistički je značajna (Fischerov egzaktni test; $p = 0,01162$). Isto vrijedi i za razliku između toponima te općih neživih imenica (Fischerov egzaktni test; $p = 1,077e-14$). S druge strane, razlike između živih imenica i općih neživih imenica (Fischerov egzaktni test; $p = 0,5009$), živih imenica i zamjenica (Fischerov egzaktni test; $p = 0,08332$) te općih neživih imenica i zamjenica (Fischerov egzaktni test; $p = 0,5754$)

¹⁵ Postupak testiranja opisan je u potpoglavlju 4.1.

nisu statistički značajne. Ti rezultati omogućuju da se predložena hijerarhija tipova imenica koja utječe na različito označavanje dativa smjera u strus. jeziku izmijeni na sljedeći način: 1) *zamjenice* | 2) *žive imenice* | 3) *opće nežive imenice* > 4) *toponimi* > 5) *topografske imenice*. Izmijenjena hijerarhija predviđa da se topografske imenice¹⁶ najčešće označavaju besprijedložnim dativom smjera te da nakon njih slijede toponimi. Zamjenice, žive imenice i opće nežive imenice ne razlikuju se statistički značajno po načinu označavanja dativa smjera; imenice svih triju kategorija u pravilu se označavaju prijedložnim dativom smjera.

Besprijedložni dativ smjera u sthrv. korpusu najbolje je potvrđen u kategoriji topografskih imenica (96,3 %), a zatim uz žive imenice (11,5 %), opće nežive imenice (7,0 %), zamjenice (3,8 %) te toponime (0,0 %). Čestotnost besprijedložnoga dativa topografskih imenica i živih imenica statistički je značajna (Fischerov egzaktni test; $p = 5.663e-16$). U samo jednome primjeru zabilježen je prijedložni dativ smjera uz topografsku imenicu *dom* (6), a u svim se ostalim primjerima rabi besprijedložni dativ *domov(b)*.

(6) On' pride, kako mu zapovedal beše, k domu svoemu... (Cvѣтъ vsake mudrosti, 14./15. stoljeće)

Razlike između ostalih kategorija, živih imenica i općih neživih imenica (Fischerov egzaktni test; $p = 0,5355$), općih neživih imenica i zamjenica (Fischerov egzaktni test; $p = 0,6539$) te zamjenica i toponima (Fischerov egzaktni test; $p = 1,0$), nisu statistički značajne. U sthrv. korpusu zabilježeno je svega 6 toponima uz razmatrane glagole kretanja, značajno manje nego ostalih kategorija imenskih riječi, što čini podatke o upotrebi toponima poprilično nepouzdanima. Na temelju tih rezultata predlaže se sljedeća hijerarhija tipova imenskih riječi u sthrv. korpusu: 1) *zamjenice* | 2) *žive imenice* | 3) *opće nežive imenice* | 4) *toponimi* > 5) *topografske imenice*. Prema toj hijerarhiji samo se kategorija topografskih imenica razlikuje od ostalih kategorija imenskih riječi po čestotnosti iskazivanja besprijedložnim dativom smjera.

U korpusu hrv. jezika 16. stoljeća sve su topografske imenice upotrijebljene u besprijedložnome dativu. Besprijedložni dativ lošije je potvrđen u ostalim kategorijama (žive imenice – 7,7 %, opće nežive imenice – 5,6 %). Sve su zamjenice u tome korpusu upotrijebljene s prijedložnim dativom, a toponimi nisu zabilježeni u njemu. Razlike u čestotnosti besprijedložnoga dativa smjera

¹⁶ U strus. korpusu u kategoriji topografskih imenica zabilježena je samo poluadverbijalizirana imenica *домови* 'kući'.

u kategoriji živih imenica i općih neživih imenica (Fischerov egzaktni test; $p = 1,0$), općih neživih imenica i zamjenica (Fischerov egzaktni test; $p = 0,1698$) te živih imenica i zamjenica (Fischerov egzaktni test; $p = 0,05046$) nisu statistički značajne. Stoga, hijerarhija tipova imenskih riječi koja djeluje na različito označavanje smjera u sthrv. korpusu i korpusu hrv. jezika 16. stoljeća gotovo je identična, jedina je razlika u tome što je iz hijerarhije tipova imenskih riječi u korpusu hrv. jezika 16. stoljeća izuzeta kategorija toponima: 1) *zamjenice* | 2) *žive imenice* | 3) *opće nežive imenice* > 5) *topografske imenice*.

Besprijedložni dativ smjera u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća uvijek se rabi u kategoriji topografskih imenica. U tome su korpusu zabilježene dvije topografske imenice u oblicima *kući* i *domu*. Nakon topografskih imenica besprijedložni dativ smjera uz glagole kretanja najbolje je potvrđen u kategoriji živih imenica (27,7 %), općih neživih imenica (5,3 %) te zamjenica (3,5 %). U korpusu hrv. jezika 19. stoljeća zabilježen je svega jedan toponim koji se rabi s prijedložnim dativom te su zbog toga toponimi izostavljeni iz analize. Razlika u čestotnosti besprijedložnoga dativa između kategorija živih imenica i općih neživih imenica statistički je značajna (Fischerov egzaktni test; $p = 0,04168$), ali razlika između općih neživih imenica i zamjenica (Fischerov egzaktni test; $p = 1,0$) nije statistički značajna. Stoga, moguće je predložiti sljedeću hijerarhiju imenskih riječi za korpus hrv. jezika 19. stoljeća: 1) *zamjenice* | 3) *opće nežive imenice* > 2) *žive imenice* > 5) *topografske imenice*.

Besprijedložni dativ u korpusnome uzorku iz hrWaC-a češći je od prijedložnoga dativa i time se taj uzorak ističe među ostalima. Besprijedložni dativ zabilježen je u svim primjerima ostvaraja topografskih imenica i toponima. Važno je napomenuti da podaci o morfosintaktičkome označavanju toponima nisu odveć pouzdani zbog premaloga broja pojavnica (u korpusnome uzorku iz hrWaC-a zabilježena su svega tri toponima). Besprijedložni dativ potom je najbolje potvrđen u kategoriji živih imenica (97,6 %), zamjenica (97,5 %) te općih neživih imenica (97,3 %). Razlike u čestotnosti besprijedložnoga dativa između svih parova kategorija nisu statistički značajne (Fischerov egzaktni test; $p = 1,0$). U ovoj analizi neophodno je obratiti pažnju na asimetriju podataka. Najveći broj dativnih ostvaraja zabilježen je uz glagole *prići* i *pristupiti* (93,1 %). Osim toga, uz te se glagole gotovo isključivo rabi besprijedložni dativ smjera (*prići* – 97,3 %, *pristupiti* – 94,3 %). Ako se iz broja svih dativnih ostvaraja oduzme broj prijedložnih i besprijedložnih ostvaraja dativa smjera uz glagole *prići* i *pristupiti* ostaje svega 54 ostvaraja dativa smjera uz glagole *ići*, *poći* i *doći* (tablica 10).

Kategorija	Dat	Dat_%	K_dat	K_dat_%	Ukupno
1	3	30,0 %	7	70 %	10
2	15	79,0 %	4	21,0 %	19
3	1	50,0 %	1	50,0 %	2
4	0	0,0 %	0	0,0 %	0
5	23	100,0 %	0	0,0 %	23

Tablica 10. Besprijedložni i prijedložni dativ smjera različitih kategorija imenskih riječi uz glagole *ići*, *poći* i *doći* u hrWaC-u.

Statistički značajna razlika zabilježena je između zamjenica i živih imenica ($p = 0,01694$), što bi moglo ukazivati na to da se prijedložni dativ smjera češće rabi uz zamjenice nego uz ostale imenice kao što se isticalo u dosadašnjim istraživanjima (Menac 1989, Šarić 1999, Rišner 2003, Palić 2010). Kako bismo mogli sigurnije tvrditi da se zamjenice češće rabe od ostalih kategorija imenskih riječi s prijedložnim dativom smjera u suvremenome hrv. jeziku, trebalo bi u istraživanje uključiti i druge glagole kretanja te osigurati veći uzorak. Na temelju podataka iz hrWaC-a proizlazi da se besprijedložni dativ smjera bez statistički značajne razlike rabi u svim kategorijama imenskih riječi, a tek se izostavljanjem glagola *prići* i *pristupiti* pokazuje da se zamjenice češće rabe s prijedložnim dativom smjera od ostalih kategorija imenskih riječi.

U tablici 11 prikazane su hijerarhije imenskih riječi koje utječu na različito označavanje dativa smjera u različitim korpusima.

Korpus	Hijerarhija imenskih riječi
Strus. korpus (1)	1) <i>zamjenice</i> 2) <i>žive imenice</i> 3) <i>opće nežive imenice</i> > 4) <i>toponimi</i> > 5) <i>topografske imenice</i>
Sthrv. korpus (2)	1) <i>zamjenice</i> 2) <i>žive imenice</i> 3) <i>opće nežive imenice</i> 4) <i>toponimi</i> > 5) <i>topografske imenice</i>
Korpus hrv. jezika 16. stoljeća (3)	1) <i>zamjenice</i> 2) <i>žive imenice</i> 3) <i>opće nežive imenice</i> > 5) <i>topografske imenice</i>

Korpus hrv. jezika 19. stoljeća (3)	1) <i>zamjenice</i> 3) <i>opće nežive imenice</i> > 2) <i>žive imenice</i> > 5) <i>topografske imenice</i>
hrWaC (5) (svi glagoli)	1) <i>zamjenice</i> 2) <i>žive imenice</i> 3) <i>opće nežive imenice</i> 4) <i>toponimi</i> 5) <i>topografske imenice</i>
hrWaC (5) (<i>ići, doći, prići</i>)	1) <i>zamjenice</i> > 2) <i>žive imenice</i> > 5) <i>topografske imenice</i>

Tablica 11. Hijerarhije imenskih riječi koje utječu na različito označavanje dativa smjera u različitim korpusima.

5. Zaključak

Razmatranje utjecaja značenjskih i tvorbenih obilježja glagola te značenjskih obilježja imenica pokazuje da različiti čimbenici igraju ključnu ulogu u označavanju dativa smjera u strus. jeziku te različitim razdobljima hrv. jezika. U strus. jeziku značenjska obilježja imenica znatno utječu na različito označavanje dativa prema hijerarhiji imenskih riječi (tablica 11). S druge strane, u strus. korpusu značenjska i tvorbeni obilježja razmatranih glagola ne utječu na različito označavanje dativa smjera. U sthrv. korpusu te korpusu hrv. jezika 16. stoljeća samo pripadnost kategoriji topografskih imenica utječe na različito označavanje dativa, dok se ostali čimbenici nisu pokazali značajnima. Slično kao i u ranijim korpusima, u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća nije zabilježen utjecaj značenjskih i tvorbenih obilježja glagola na različito označavanje dativa smjera. Ipak, u tome je korpusu primijećen utjecaj hijerarhije imenskih riječi (tablica 11) na različito označavanje dativa. U uzroku iz hrWaC-a djelomično je potvrđen utjecaj oba čimbenika. Analiza čestotnosti besprijedloznoga dativa smjera uz glagole kretanja različitih tvorbenih i značenjskih obilježja u različitim korpusnim uzorcima pokazala je da se isključivo u suvremenome hrv. jeziku besprijedložni dativ smjera češće rabi uz glagol **prijeti*. Statistički značajna razlika u upotrebi besprijedloznoga dativa smjera u različitim kategorijama imenskih riječi nije zabilježena u uzorku iz hrWaC-a. Ipak, usporedba čestotnosti besprijedloznoga dativa smjera uz glagole *ići*, *doći* i *poći* pokazala je da se prijedložni dativ češće koristi u kategoriji zamjenica u odnosu na kategoriju živih i topografskih imenica.

Osim toga, kao što su već ranije istraživači opazili (Šarić 1999, Rišner 2003), u suvremenome hrv. jeziku češće se rabi besprijedložni dativ smjera u odnosu na prethodna razdoblja hrv. jezika. Upotreba prijedloga **kъ(n)* uz razmotrene glagole kretanja češća je u korpusu hrv. jezika 19. stoljeća u odnosu na korpus 16. stoljeća te je znatno veća u uzorku iz hrWaC-a u usporedbi s uzorkom iz korpusa hrv. jezika 19. stoljeća. Budući da u istraživanje nisu uključeni korpusi hrv. tekstova iz 17. i 18. stoljeća, nije moguće utvrditi kada točno dolazi do znatno veće upotrebe prijedloga **kъ(n)* s razmotrenim glagolima kretanja. Gubitak prijedloga **kъ(n)* uz glagole kretanja nadomješta se na dva načina; uz glagole s prefiksom **pri-* koristi se besprijedložni dativ, a uz ostale glagole ili se umjesto prijedloga **kъ(n)* rabi prijedlog *prema* ili se koristi besprijedložni dativ. Kako bi se točnije opisao međusobni utjecaj prijedloga *prema* na čestotnost prijedloga **kъ(n)*, potrebna su dodatna istraživanja. Ako se različito označavanje dativa smjera razmatra iz općeslavenske perspektive, možemo pretpostaviti da se u najranijim jezičnim razdobljima slavenskih jezika bilježi različito označavanje dativa smjera na koje ponajviše utječu značenjska obilježja imenskih riječi. Potom prijedložni dativ istiskuje besprijedložni, čime se dokida različito označavanje dativa smjera temeljeno na značenjskim obilježjima imenskih riječi. U određenim južnoslavenskim jezicima (hrv., srp., bos., crn.) od 19. stoljeća, a možda i ranije (od 17. ili 18. stoljeća), dolazi do sekundarne pojave različitoga označavanja dativa smjera. Na sekundarno različito označavanje dativa smjera utječu i značenjska te tvorbeno obilježja glagola, odnosno prisutnost prijedloga **pri-*. U suvremenome hrv. jeziku na besprijedložni dativni ostvaraj utječe prefiks **pri-* dodan glagolima kretanja te pripadnost kategoriji živih imenica i zamjenica. Ovaj grubo ocrtani smjer dijakronijske mijene različitoga označavanja dativa smjera u slavenskim jezicima zasigurno predstavlja pojednostavljenu sliku danoga procesa te podliježe preosmišljavanju u skladu s novim spoznajama. U budućim bi istraživanjima trebalo uzeti u obzir i druge čimbenike koji mogu utjecati na različito označavanje dativa smjera (npr. značenje dostizanja ili približavanja orijentiru, glagolsko vrijeme itd.), uključiti veći broj glagola i jezika te razmotriti utjecaj žanra, stilskih registara i dijalektnih osobitosti na različito označavanje dativa smjera.

Literatura

AISSEN, JUDITH. 2003. Differential Object Marking: Iconicity vs. Economy. *Natural Language & Linguistic Theory* 21/3. 435–483. doi.org/10.1023/A:1024109008573.

ARJ = DANIČIĆ, ĐURO I DR. 1880–1976. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I – XXIII. JAZU. Zagreb.

BRODOWSKA, MARIA. 1955. Historyczne procesy przekształceń polskiego celownika w formy przyimkowe. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 1. 9–58.

E-LEKTIRE = *Portal e-lektire*. <https://lektire.skole.hr/> (pristupljeno 21. srpnja 2025.).

ERHJ = MATASOVIĆ, RANKO I DR. 2016–2021. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*. I – II. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

ERJAVEC, TOMAŽ I DR. 2003. The MULTEXT-East Morphosyntactic Specification for Slavic Languages. *Proceedings of the 2003 EAACL Workshop on Morphological Processing of Slavic Languages*. Ur. Erjavec, Tomaž; Vitas, Duško. Association for Computational Linguistics. Budapest. 25–32.

GEBAUER, JAN. 2007. *Historická mluvnice jazyka českého. Díl IV. Skladba. Vydání druhé*. Academia. Praha.

HASPELMATH, MARTIN. 2019. Differential place marking and differential object marking. *STUF - Language Typology and Universals* 72/3. 313–334. doi.org/10.1515/stuf-2019-0013.

HORVAT, MARIJANA; ŠARIĆ, LJILJANA. 2018. The dative in Croatian Štokavian and Kajkavian grammars up to 1860. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 44/1. 133–158. <https://doi.org/10.31724/rihjj.44.1.5>.

HRWAC = LJUBEŠIĆ, NIKOLA; KLUBIČKA, FILIP. 2014. {bs,hr,sr}WaC - Web Corpora of Bosnian, Croatian and Serbian. *Proceedings of the 9th Web as Corpus Workshop (WaC-9)*. Ur. Felix Bildhauer; Roland Schäfer. Association for Computational Linguistics. Gothenburg. 29–35. doi.org/10.3115/v1/W14-0405.

IVIĆ 1958. = Ивић, Милка. 1958. Систем предлошких конструкторија у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог* XXII. 141–166. [Ivić, Milka. 1958. Sistem predloških konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku. *Južnoslovenski filolog* XXII. 141–166].

KARLIĆ, VIRNA; VAGO, PETRA. 2024. *(Računalna) pragmatika: temeljni pojmovi i korpusnopragmatičke analize*. FF press. Zagreb. doi.org/10.17234/9789531759618.

KARSKIJ 1929. = Карский, Евфимий Фёдорович. 1929. *Наблюдения в области синтаксиса Лаврентьевского списка летописи*. Издательство Академии наук СССР. Ленинград. [Karskij, Evfimij Fëdorovič. 1929. *Nablúdeniâ v oblasti sintaksisa Lavrent'evskogo spiska letopisi*. Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR. Leningrad].

KITTLÄ, SEPPO. 2008. Animacy effects on Differential Goal Marking. *Linguistic Typology* 12/2. 245–268. doi.org/10.1515/LITY.2008.038.

KLASICI = *Klasici hrvatske književnosti*. <https://corpora.clarin.hr/crystal/#open>. (pristupljeno 16 lipnja 2025.).

LOMTEV 1956. = Ломтев, Тимофей Петрович. 1956. *Очерки по историческому синтаксису русского языка*. Издательство московского университета. Москва. [Lomtev, Timofej Petrovič. 1956. *Očerki po istoričeskomu sintaksisu ruskogo âzyka*. Izdatel'stvo moskovskogo universiteta. Moskva].

MANITZ, JULIANE I DR. 2021. *samplingbook: Survey Sampling Procedures* (R package version 1.2.4). <https://cran.r-project.org/web/packages/samplingbook/index.html> (pristupljeno 26. kolovoza 2025.).

MENAC, ANTICA. 1989. Upotreba i značenja padeža bez prijedloga u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za filološke znanosti* 427. 71–126.

MILKOVIĆ, LIDIJA. 2025a. *Dijakronijske mijene glagolske valentnosti u povijesti slavenskih jezika s posebnim osvrtom na ruski i hrvatski jezik*. Doktorski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu. Zagreb. 707 str.

MILKOVIĆ, LIDIJA. 2025b. *Old Croatian corpus: verb forms and lemmas*. doi.org/10.5281/zenodo.16493794.

MORAVCSIK, EDITH. 1978. On the Case Marking of Objects. *Universals of Human Language. Volume 4: Syntax*. Ur. Greenberg, Joseph Harold. Stanford University Press. Stanford. 249–289.

PALIĆ, ISMAIL. 2010. *Dativ u bosanskome jeziku*. Naučna biblioteka „Slovo”. Sarajevo.

PRAVDIN 1956. = Правдин, Анатолий Борисович. 1956. Дательный приглагольный в старославянском и древнерусском языках. *Ученые записки Института славяноведения* 13. 3–120. [Pravdin, Anatolij Borisovič. 1956. Datel'nyj priglagoľ'nyj v staroslavânskom i drevnerusskom âzykah. *Učenyje zapiski Instituta slavânovedeniâ* 13. 3–120].

R CORE TEAM. 2025. = *R: A Language and Environment for Statistical Computing*. R Foundation for Statistical Computing. Vienna. <https://www.R-project.org/> (pristupljeno: 24. kolovoza 2025.).

REINHART, JOHANNES. 2014. Sintaksa. *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*. Ur. Gadžijeva, Sofija i dr. Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut. Zagreb. 205–258.

RIZNICA = *Hrvatska jezična riznica*. riznica.ihjj.hr/index.hr.html (pristupljeno 16. lipnja 2025.).

RIŠNER, VLASTA. 2003. Morfostintaktička obilježja dativnih izraza uz glagole kretanja. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29/1. 259-273.

- ŠARIĆ, LJILJANA. 1999. Dativ smjera u hrvatskome jeziku (u usporedbi s drugim slavenskim jezicima). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25/1. 323–344.
- TURNER, CHRISTOPHER MICHAEL. 2021. *Towards a New Pedagogical Approach to Some and Any Based on Large-Scale Corpus Analysis*. Doktorski rad. Coventry University. Coventry. 189 str.
- VON WALDENFELS, RUPRECHT. 2017. The expansion of the preposition do+genitive in North Slavic. *Russian Linguistics* 1/41. 79–108. doi.org/10.1007/s11185-016-9172-y.
- WICKHAM, HADLEY. 2016. *ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. Springer-Verlag. New York.
- WICKHAM, HADLEY I DR. 2023. *dplyr: A grammar of data manipulation* (R package version 1.1.4). <https://CRAN.R-project.org/package=dplyr> (pristupljeno 24. kolovoza 2025.).
- WICKHAM, HADLEY I DR. 2024. *tidyr: Tidy Messy Data* (R package version 1.3.1). <https://cran.r-project.org/web/packages/tidyr/index.html> (pristupljeno 24. kolovoza 2025.).
- WITZLACK-MAKAREVICH, ALENA; SERŽANT, ILJA A. 2018. Differential argument marking: Patterns of variation. *Diachrony of differential argument marking*. Ur. Witzlack-Makarevich, Alena; Seržant, Ilja. A. Language Science Press. Berlin. 1–40. doi.org/10.5281/zenodo.1219168.

Differential Directional Dative Marking in Old East Slavic and Different Periods of the Croatian Language

The paper investigates the influence of the semantic features of nouns and the derivational and semantic features of verbs on differential directional dative marking in Old Russian and in different periods of the Croatian language. The analysis of these two factors was conducted on material retracted from five different corpora representing different languages and language periods (Old East Slavic, Old Croatian, Croatian language of the 16th and 19th centuries, and Modern Croatian). In the samples from corpora, all the bare dative and prepositional directional datives were annotated for the five same verbs **jĭti* ‘to go’, **dojĭti* ‘to come’, **pojĭti* ‘to depart’, **priĭjĭti* ‘to arrive’, and **prĭstopiti* ‘to approach’. Conclusions about the impact on differential directional dative marking in the researched corpora are based on percentages of bare dative cases and on statistical significance comparisons. The research showed that the semantic and derivational features of verbs affect differential directional dative marking in modern Croatian. On the other hand, the semantic features of nouns influence the differential directional dative marking in Old East Slavic and in all the considered language periods

of Croatian. Based on the results, the paper outlines diachronic changes in differential directional dative marking in Slavic languages, with special regard to Croatian.

Ključne riječi: različito označavanje dativa smjera, značenjska i tvorbena obilježja glagola, hijerarhija imenskih riječi, univerzalija o različitome označavanju mjesta, slavenski jezici

Keywords: differential directional dative marking, semantic features of nouns, hierarchy of noun phrases, differential place marking universal, Slavic languages